IV. Geležies amžiaus kapinynai
Iron Age Cemeteries

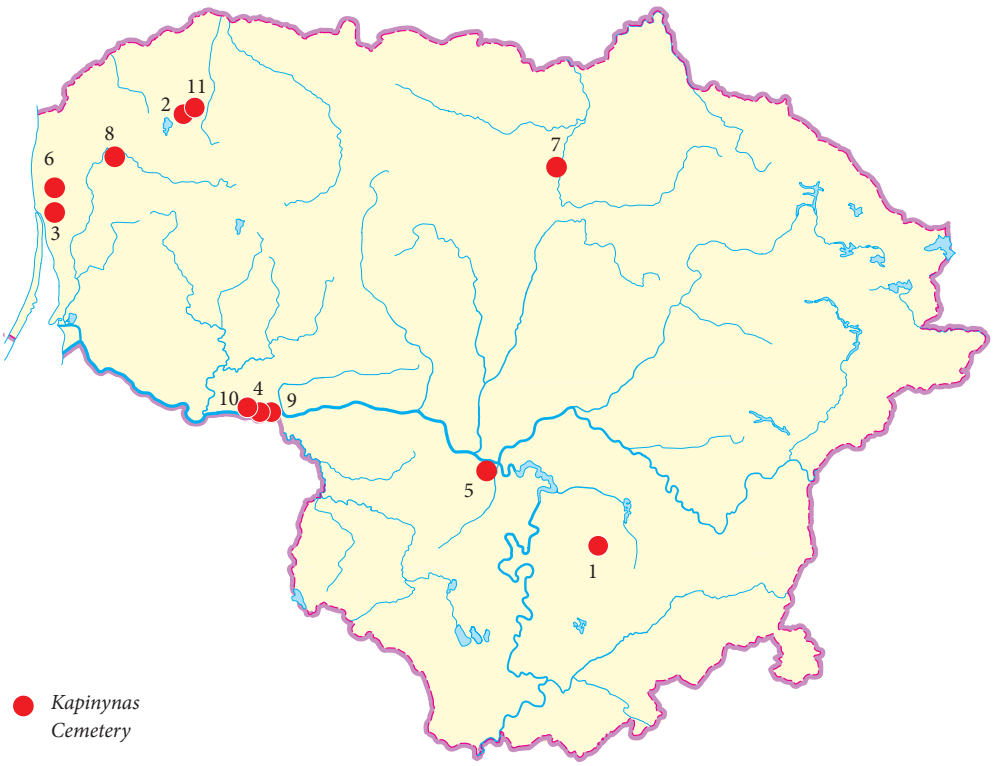

● *Kapinynas*
Cemetery

1. *Bajorai*
2. *Gegrėnai (žr. V)*
3. *Joniškė*
4. *Kazikėnai*
5. *Marvelė*
6. *Laukžemiai*
7. *Pušalotas*
8. *Reketė*
9. *Smalininkai*
10. *Viešvilė*
11. *Žemaičių Kalvarija*

Mindaugas Bertašius

Marvelės kapinynai I ir II

2013 m. buvo tyrinėjama Marvelės kapinynų (Kauno miestas) aplinka projektuojamos prieplaukos teritorijoje prie Nemuno. Marvelės krovininės prieplaukos 4,2 ha aikštelės ir krantinės teritorijos V kraštas nuo Marvelės kapinyno I R ribos bei nuo Marvelės kapinyno II Š ribos yra nutolęs apie 300–350 m.

Marvelės kapinynai plačiai tyrinėti 1991–2011 m. Preliminarūs tyrimų rezultatai skelbti mokslinėje informacinėje spaudoje (*ATL 1990 ir 1991 metais*, V., 1992, t. I, p. 90–94; *ATL 1992 ir 1993 metais*, V., 1994, p. 120–124, 128–132; *ATL 1994 ir 1995 metais*, V., 1996, p. 93–95, 99–101; *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 173–175, 184–187; *ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 248–251; *ATL 2000 metais*, V., 2002, p. 91–95; *ATL 2001 metais*, V., 2002, p. 114–116; *ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 92–93; *ATL 2003 metais*, V., 2005, p. 113–114; *ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 109–110; *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 141–144; *ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 175–178; *ATL 2011 metais*, V., 2012, p. 125–128), dalis medžiagos apibendrinta monografijose (Bertašius M., *Marvelė. Ein Gräberfeld Mittellitauens. Vidurio Lietuvos aukštaičių II–XII a. kapinynas*, Kaunas, Bd. I, 2005; Bertašius M., *Marvelė. Ein Bestattungsplatz mit Mittellitauischer Pferdegräber. Marvelės žirgų kapinynas*, Kaunas, Bd. II, 2009), skelbta daugelyje mokslinių straipsnių. Iš įvairių istorinių užuominų, atsitiktinių radinių bei 1991–2011 m. tyrimų rezultatų galima manyti, kad kapų galėjo būti ir XX a. 6–7 dešimtmečiais žvyro karjeru paverstoje zonoje, planuojamos krovininės prieplaukos V pakraštyje.

Visa teritorija buvo tiriama 2–8 m^2 dydžio šurfais (2x1, 2x2, 4x2 m). Tiriant buvo kasama iki įžemio bei tikrinama įžemio struktūra arba nustatytas ištisinis sąnašų sluoksnis. Tiriama teritorija buvo suskirstyta į dvi dalis, kuriose parinktas skirtingas šurfų išsidėstymas, nes tiriama vietovė nelygiavertė. P dalyje fiksuotas nelygus reljefas žemutinėje salpinėje upės terasoje. Tyrimų metu jis buvo apaugęs menkaverčiais medžiais ir krūmais. Ši dalis kruopščiau tyrinėta tankiau išdėstant šurfus. Čia išdėstyti ir didesnio ploto šurfai (4–8 m^2 ploto), nes tikėtasi aptikti geriau ar blogiau išlikusio pirminio paviršiaus pėdsakų. Tuo pačiu siekta patikrinti, ar užstatomoje teritorijoje nėra priešistorinių kapų pėdsakų. Dabartinis žemės paviršius šioje dalyje nelygus, nes čia ilgą laiką piltos statybinės ir buitinės atliekos. Šurfų vietose jis siekė H_{abs} 24,25, 23,05–23,60, 21,90–22,50 m (paviršius palaipsniui žemėjo artėjant užslinkusio ir dalinai užpilto buvusio karjero pakraščių link). Tai dalinai atitinka Marvelės kapinynų I ir II kapų paviršių, tačiau dabartinis paviršius ten buvo aukštesnis.

Kita dalis (didesnioji) yra užliejamoje upės vagos dalyje. Čia buvo išdėstyti mažesni (2–4 m^2 ploto) šurfai. Mažesniais šurfais upės vagos dalyje siekta nustatyti sluoksnio struktūrą žemutinėje Nemuno terasos dalyje. Šioje dalyje paviršius yra apie H_{abs} 20,55–21,75 m, o prie Nemuno vagos – apie H_{abs} 19,70–19,80 m aukštyje. Šie paviršiai yra ženkliai žemiau nei Marvelės kapinynų kapų paviršiai. Šurfai išdėstyti gana nuosekliai visame užstatomame plote. Bendras ištirtas plotas sudarė 103 m^2.

Tyrimų metu nustatyta, kad užstatomoje teritorijoje paviršius labai stipriai pakeistas XX a. Aukštesnėje teritorijos dalyje daugelyje vietų aptikti žemės stumdymo pėdsakai, supiltos buitinės ir statybinės atliekos bei gruntas.

0 5 cm

1 pav. Sidabrinė antkaklė su kabliuku ir kilpele (kapas K 1591). M. Bertašiaus nuotr.

Fig. 1. A silver neck-ring with a hook-and-loop clasp (burial K 1591).

0 3 cm

2 pav. Segės fragmentas (kapas K 1591). M. Bertašiaus nuotr.

Fig. 2. A brooch fragment (burial K 1591).

0 5 cm

3 pav. Diržo sagtis su apkalais (kapas K 1591). M. Bertašiaus nuotr.

Fig. 3. A belt buckle with belt fittings (burial K 1591).

Matyti, kad šioje vietoje XX a. viduryje buvo formuojamas sąvartynas. Daugelyje vietų – pavasarinių Nemuno potvynių pėdsakai. Jų metu susiformavo storas sąnašinio smėlio ir priesmėlio sluoksnis. Iki XX a. buvusio paviršiaus nepavyko užfiksuoti. Žemutinėje Nemuno terasos dalyje atrastas tik sąnašinis smėlis, o kai kuriose vietose – supiltas kietas dumblinas gruntas. Matyt, tiek žvyras, tiek priemolingas gruntas minėtoje vietoje supiltas žemsiurbe, kuria iš upės arba priešingoje upės pusėje esančio žiemos uosto buvo valomas dugnas.

Taip pat detaliai žvalgyta (vizualiai ir metalo ieškikliu) ankstesnių 1993 m. atliktų tyrimų teritorijos dalis (Marvelės kapinyne I). Tai – plotai A ir B (*LIIR*, f. 1, b. 2213), kuriuose tyrinėti degintiniai kapai K 611–613, 616, datuojami VI–VII a. Tuo metu čia buvo kanalizuojama upelio vaga, mechanizuotai kasamas apie 5 m pločio ir 4 m gylio griovys. Trasos vietoje buvo ištirtas 64 m^2 plotas, kitas 50 m^2 plotas ištirtas greta. Tačiau didelė trasos dalis Nemuno link liko netyrinėta. Nuo to laiko jokia ūkinė veikla čia nevyko. Kaip ir anksčiau tuščiame ir menkai apžėlusiame plote retkarčiais išjodinėjami greta esančios Marvos žirgyno mokyklos mokinių žirgai. Dėl ypač skurdaus dirvožemio ir aukščiau minėtos veiklos teritorija apaugusi žole ir krūmais, tačiau daugelyje vietų buvo įmanoma išžvalgyti žemės paviršių metalo ieškikliu. Dabartinių tyrimų metu šis plotas sudomino žvalgant atsitiktinai suradus geležinių žąslų dalį. Tada apsispręsta kruopščiau patikrinti anksčiau tyrinėtus plotus ir teritorijos dalį, kurioje klota trasa. Ankstesnio (1993 m.) tyrimų ploto A vietoje rasti išmėtytų *degintinio kapo*

K 1591 įkapių fragmentai (antkaklės, segės ir sagties dalys, pentinas, apyrankės fragmentas). Tai leidžia teigti, kad 1993 m. mechanizuotai kasant trasą šioje vietoje buvo perkastas ir suardytas degintinis kapas. Vieną jų – jau pradėtą ardyti – spėta ištirti, tačiau kitas buvo visiškai sunaikintas ir tuo metu netyrinėtas. 2013 m. atlikti teritorijos žvalgymai leido surasti ir kito kapo pėdsakus.

Radiniai išsimėtę apie 50x20 m plote, užpilant trasą išsklaidytos žemės paviršiuje, iki 10–12 cm storio sluoksnyje. Tai – sidabrinė antkaklė su kabliuku ir kilpele (1 pav.), lankinės segės kojelė (2 pav.), diržo sagtis su apkalais (3 pav.), pentinas, apyrankės dalis, geležinių žąslų fragmentas. Pagal kultūrinį kontekstą radiniai priskirti degintiniam kapui (K 1591), kuris apytikriai datuojamas V a. Šis atradimas patvirtino kapinyno Š pakraštyje buvus degintinių kapų grupę.

Nors Marvelės kapinynas nuolat tyrinėjamas dar nuo 1991 m., iki šiol jis nėra visiškai ištirtas, netyrinėtos Marvelės kapinynų I ir II dalys yra labai suskaidytos ir pažeidžiamos statybų darbų metu.

Marvelė cemeteries I and II

In 2013, the grounds of the planned Marvelė quay near Marvelė cemetery were investigated. It was established that in the area to be developed the surface was very heavily altered in the 20th century. A tip was created in the higher part of the area in the mid-20th century. Traces of the spring flooding of the Nemunas are visible in many places, a thick layer of sand and sandy loam having formed at that time; the pre-20th-century surface was not recorded. Only sand deposits were discovered on part of the lower Nemunas terrace. Grave good fragments (a spur, pieces of a neck-ring (Fig. 1), a brooch (Fig. 2), a buckle (Fig. 3), and a bracelet fragment) scattered from cremation K 1591 were found in surveying the part excavated in 1993 and its vicinity. The burial should be assigned to the 5th century.

Ugnius Budvydas

Viešvilės kapinynas III

TIM toliau tęsė Viešvilės kapinyno III (Jurbarko r., Viešvilės sen.) archeologinius tyrimus, kurie vykdomi nuo 2004 m. Ankstesnių kasinėjimų preliminarūs rezultatai periodiškai skelbti mokslinėje informacinėje spaudoje (*ATL 2004 metais*, V., 2005, p. 100–105; *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 144–145; *ATL 2008 metais*, 2009, V., p. 130–133; *ATL 2009 metais*, V., 2010, p. 110–112).

2013 m. tyrinėtas 100 m^2 plotas kapinyno V dalyje. Ištirtos dvi 10x5 m dydžio perkasos. Aptikti du degintiniai (56, 57) ir du griautiniai vaikų (58, 59) kapai. Antropologinius tyrimus atliko VU MF prof. R. Jankauskas. Archeologinių tyrimų metu paaiškėjo, jog perkasų centrinė dalis suardyta įrengiant drenažo trasą. Kapai aptikti perkasų pakraščiuose.

Perkasoje 10 po pilkos maišytos žemės sluoksniu (XX a. arimu) fiksuotas netaisyklingo ovalo formos 111x61 cm dydžio *degintinio kapo 56* kontūras. Jis aiškiai išsiskyrė iš aplinkinio geltono smėlio. Duobės užpildą sudarė juodas degėsingas smėlis, kuriame įsimaišęs nedidelis kiekis smulkių sudegusių kaulų, apdegusių įkapių gabalėlių. Pjūvyje duobės kontūras neaiškus – kapas greičiausiai buvęs pusapvaliu dugnu, iki 5–7 cm gylio. Tyrimų metu kape bei jo aplinkoje rasta 14 smulkių papuošalų fragmentų. Tai – vytinių antkaklių, apkalų fragmentai, pasaginės segės aguoninės galvutės fragmentas, stik-